

ğerdir. Ancak âbid ve zâhidler daha çok toplumdaki yüz çevirip âhirete önem verirken ârifler ve âşıklar Hakk'a gönül vermek için uzlete çekilir.

Sûfliler uzletin çeşitli şekillerinden bahsetmiştir. Sühreverdî'ye göre uzlet biri farz, diğeri fazilet olmak üzere iki türüdür. Kötülükten ve kötülerden ayrılmak farz, gereksiz ve anlamsız davranışlardan ve bu gibi işlerle uğraşanlardan uzak durmak fazilettir. Uzlet inzivaya çekilip kendini ibadete vermektir veya halvethânedeki çile çıkarmaktan daha kapsamlı bir kavramdır. Bir müminin Hakk'a yakın olmak maksadıyla yalnızlığı tercih edip kendini dinlemesi, zihin ve kalp temizliğiyle uğraşması da uzlettir. Zâhidler ve ârifler topluma gereğinden fazla karışmanın, insanlarla içli dışlı yaşamının ruhsal ve zihinsel bozulma yol açtığına, bunun da mümini âhirete öncelik veren bir hayat sürmekten ve Allah'a gönül vermekten uzaklaştırdığına inandıklarından uzlete önem verirler. Bu ölçüde ve bu amaçla gerçekleştirilen uzlet mutlak ve devamlı şekilde dünyayı terketme anlamına da gelmez. Mânevî-ruhî bir eğitim metodu olarak uzlete bütün din ve mezheplerde yer verilmiştir. Hz. Peygamber'e halvetin sevdirildiği, uzletten hoşlandığı için vahiy gelmeden önce Hira mağarasında inzivaya çekildiği, daha sonraki dönemlerde zaman zaman itikâfa girdiği bilinmektedir (Buhârî, "Bed'ü'l-vahy", 3). Zâhid ve sûfliler hayatlarında uzletli önemli kabul ederken Resûl-i Ekrem'i örnek almışlardır. Serî es-Sakâtî derdinin, sıkıntısının azalmasını, beden ve kalp rahatlığını ve dininin selâmette kalmasını isteyenlerin uzlete çekilmesini tavsiye ederken Hâris el-Muhâsibî insanlarla gereğinden fazla birlikte olmanın sakıncalarına dikkat çekmiş, bütün düşmanlıkların ve günahların bundan kaynaklandığını söylemiştir. Uzlete çekilen kimsenin halktan zarar görmemek amacıyla değil halka zarar vermemek amacıyla uzlete çekilmesi esastır. Sehl b. Abdullah et-Tüsterî bütün hayırları açlık, sükkût, uyanıklık ve uzlet diye sıraladığı dört fazilette görüldüğünü, abdalı abdal yapan şeyin bu dört fazilette bulunduğunu söyler (Ebû Tâlib el-Mekkî, I, 195).

Sûfliler, bir müridin toplumda bulamadığı mânevî haz ve zevki uzlette ve halvette de bulamadığı sürece gerçek bir mürid sayılmayacağını, uzlet ve halvet hayatının zor bir hayat olduğunu, onun için bu hayatı tercih edenlerin kuvvetli bir yakın haline erişmesi gerektiğini belirtir. Tüs-

terî'ye göre bir velînin halk içinde bulunması zillet, tek başına yaşaması izzettir. Uzlet iradeyi kuvvetlendirirken halk içinde bulunmak iradeyi zayıflatır, hırsı artırır. Bu sebeple sûfliler gerektiği kadar toplum içine karışır, geri kalan zamanlarında uzlete çekilir, zamanlarını ibadet, zikir, dua, teemmül ve tefekkürle geçirirler. Genellikle tasavvufta tavsiye edilen uzlet ve halvet bu niteliktedir. Melâmet yolunu tutan sûfliler dışında başta Halvetîlik olmak üzere birçok tarikatta uzlet bir tarikat esasıdır; halvethâne veya çilehâne denilen dar ve karanlık yerlerde kırk gün kalınmak suretiyle uygulanır. Buna erbaîn veya çile çıkarmak denir. Sohbetlere, toplu zikirlere, cuma ve cenaze namazına, cemaatle kılınan farz namazlara devam etmek uzlete ve halvete mani teşkil etmez.

Gazzâlî tâbiîn döneminden itibaren âlimlerden bir kısmının halkla birlikte olmayı, bir kısmının uzlet ve halveti daha faydalı bulduğunu, her iki grubun da âyetten ve hadislerden delillere dayandığını belirtir. Gazzâlî'ye göre kendini ibadete verme, tefekküre dalma, günah işlememeye çalışma, fitne ve fesadın dışında kalma, toplumdan gelen sıkıntı ve kötülüklerden kurtulma uzletin tercih edilme sebepleridir. Uzlete çekilenlerin halktan bir beklentisi olmadığı gibi halkın da ondan bir beklentisinin olmaması, kötü huylu kişilerle karşılaşma imkânı bulunmaması da diğer tercih sebepleri arasında zikredilir. İlim öğrenme ve öğretme, edep ve terbiye görme, hastaları ve akrabayı ziyaret ederek, bayramlaşarak, cuma namazına katılarak, davete icabet ederek, aile geçindirerek sevap kazanma, kibirden, hasetten ve cimrilikten uzaklaşıp tevazu, cömertlik ve şefkat gibi güzel huylar edinme, halkla kaynaşıp onların tecrübelerinden faydalanma, güzel davranışlarını örnek alma, görüş ve kanaatlerinden istifade etme ihtilâl halinin başlıca faydalarıdır (İhyâ', II, 221-243; III, 18, 73; IV, 73, 330). Her iki halin birtakım zararları olduğu gibi faydalı tarafları da vardır. Bunlardan birini tercih edenlerin ondaki sakıncalı hususlardan kaçınmaları ve faydalı hususları gerçekleştirmeyi hedef edinmeleri gerekir. Sürekli uzlet veya ihtilâl halinde bulunmak ifrat ve tefrittir. Bu ikisini ihtiyaçla sınırlı tutmak itidal halidir. Genellikle toplumda, özellikle tasavvufî hayatta ifrat ve tefrite sapanlara her zaman rastlanır. Bazı sûfliler aşırılığa kaçarak bütün hayatlarını dağlarda, ormanlarda, mağaralarda, viranelerde geçi-

riyorlar. Târik-i dünyâ denilen, bir kısmı meczup bu tip dervişler sûfliler tarafından eleştirilmiştir (Serrâc, s. 527). Sûflilere buna benzer eleştiriler İbnü'l-Cevzî ve Takıyyüddin İbn Teymiyye gibi Selef âlimleri tarafından da yöneltilmiş, ancak onlar bu konuda aşırılığa kaçmıştır. İbnü'l-Cevzî'ye göre bazı sûfliler rahipler gibi dağlarda yaptıkları zâviyelerde yalnız başlarına yaşama-ya başlamışlar, cemaatten ve âlimlerin sohbetlerinden uzak kalmışlardır. Ona göre sûflilerin uzlette iken görüp işittikleri ve Hak'tan geldiğini iddia ettikleri şeyler hayal ve vehimlerden ibarettir (Telbisü'l-İblis, s. 278). İbn Teymiyye de halvet ve uzlet için ezan sesi işitilmeyen, cami bulunmayan ıssız yerlerin veya viranelerin ya da dağlardaki mağaraların ve mezarlıkların seçildiğini, buralarda uzlete çekilenlerin şeytan kaynaklı birtakım hallerle karşılaştıklarını söyler (Mecmû'atü'r-resâ'il, IV-V, 251, 257, 269).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "uzlet" md.; *et-Ta'rifât*, "uzlet" md.; Muhâsibî, *Bed'ü men enâbe ilellâh (el-Veşâyâ* içinde, nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ), Beyrut 1406/1986, s. 104; Serrâc, *el-Lüma'*, s. 527; Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kütü'l-kulûb*, Kahire 1961, I, 194-205; Sülemî, *Tabakât*, s. 50; Gazzâlî, *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn*, Kahire 1358/1939, II, 221-243; III, 18, 73; IV, 73, 330; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, II, 375; a.m.lf., *Telbisü'l-İblis* (nşr. M. Emîn el-Hancı - M. Abdud ed-Dımaşki), Kahire 1340, s. 204, 278; Feridüddin Attâr, *Tezkiretül-'evliyâ'* (nşr. Muhammed İstî'lâmî), Tahrân 1346 hş., s. 892; Şehâbeddin es-Sühreverdî, *'Avârifü'l-ma'ârif*, Beyrut 1966, s. 108, 207-227, 424; Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, Kahire 1293, II, 201-204; Necmeddin-i Dâye, *Mürşadü'l-'ibâd* (nşr. M. Emîn Riyâhî), Tahrân 1366 hş., s. 281-286; İbn Teymiyye, *Mecmû'atü'r-resâ'il*, IV-V, 248-286; İzzeddin el-Kâşî, *Mişbâhu'l-hidâye* (nşr. Celâleddin Hümeî), Tahrân 1367 hş., s. 157-179; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Medâricü's-sâlikîn*, Kahire 1403/1983, I, 288, 488, 504-510; II, 30-36; Abdurrahman-ı Câmî, *Nefehatü'l-üns*, Tahrân 1370 hş., s. 320, 330, 439, 606; İsmâil Rusûhî Ankaravî, *Minhâcü'l-fukarâ*, Bulak 1256/1840, s. 164; İbrâhim Hakkı Erzurûmî, *Ma'rifetnâme*, İstanbul 1310, s. 325; J. M. Lozano, "Retreat", *ERE*, XII, 350-355.

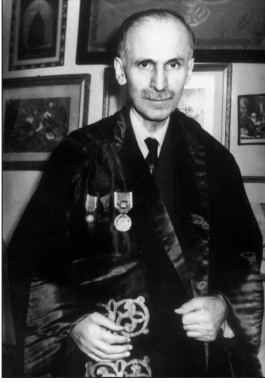
 SÜLEYMAN ULUDAĞ

UZLUK, Feridun Nafiz (1902-1974)

Tıp tarihi-deontoloji uzmanı,
tarihçi, mütercim.

Konya Ereğlisi'nde doğdu. Babası Yemmen'de şehid düşen subaylardan Ahmed Hamdi Bey, annesi Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin soyuna mensup Ayşe Siddika Hanım'dır. Konya'da idâdîyi bitirdikten son-

UZLUK, Feridun Nafiz

Feridun
Nafiz
Uzluk

ra İstanbul'a giderek Tıp Fakültesi'ne (Haydarpaşa) girdi ve 1924'te mezun oldu. Aynı zamanda devamlı ilişki içinde bulunduğu Mevlevîlik çevrelerinde kendini yetiştirdi. Arapça ve Farsça öğrendi. Mesudiye hükümet tabipliği, Konya Memleket Hastahanesi dahiliye asistanlığı, Konya ve Aksaray sırtma mücadele tabipliği görevlerinin ardından şahsî imkânlarıyla Almanya'ya gitti (1932). Münih Higiyen ve Hamburg Sıcak Memleket Hastalıkları enstitülerinde Friedrich von Müller'in yanında çalışarak bakteriyoloji ve iç hastalıkları uzmanlık diploması ile başarı belgesi aldı (1935). Bu arada Eppendorf Hastahanesi'nde Schottmüller ile birlikte çeşitli araştırmalar yaptı. Yurda dönüşünde Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü'ne girdi (1935). Bir yıl Trakya'da salgın hastalıklar müfettişliğinde, ardından Ankara Hastahanesi'nde görevlendirildi. 1946 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi açılınca tıp tarihi ve deontoloji profesörlüğüne getirildi. Türk Tıp Tarihi Kurumu kurucu üyeleri arasında yer aldı. Milletlerarası Tıp Tarihi Cemiyeti ile diğer bazı tıp kurum ve kongrelerinde Türkiye'yi temsil etti. Seçildiği Türkiye Anıtlar Derneği başkanlığını yirmi üç yıl yürüttü. Sağlık Bakanlığı'nca takdirnâme, Libya hükümetince "üstün başarı" madalyası ve İran hükümetince 1937'de gümüş, 1956'da altın "maarif nişanı" ile ödüllendirildi. 1972'de Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden emekliye ayrıldıktan sonra da bilimsel çalışmalarını sürdürdü. 27 Eylül 1974 tarihinde Ankara'da vefat etti ve Konya'nın Üçler Mezarlığı'nda annesinin yanında toprağa verildi.

Son devrin meşhur semâzenleri arasında yer alan Feridun Nafiz, Ankara'da ağabeyi yüksek mimar Şehabeddin Uzluk ile birlikte kurduğu Uzluk Basimevi'nde yayımladığı tıp ve Selçuklu, Osmanlı, Mevlevî tarihlerine dair Arapça, Farsça, Fransızca, Almanca ve İngilizce telif ve tercüme eserleriyle tanınmıştır; bunların bazı-

larında "Hekim Şifâî" ve "Bay Sungur" takma adlarını kullandığı görülür. Yazma ve basma eserlerden oluşan zengin kütüphanesi ve arşivi, orijinal hat ve resim koleksiyonu ile birlikte halen Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi, Konya İl Halk Kütüphanesi binasında bulunan Mevlânâ Dokümantasyon Merkezi ve İstanbul'daki Türkp petrol Vakfı'na dağılmış durumdadır (Karpuz – Şafak, sy. 11 [2003], s. 74-77). Feridun Nafiz Uzluk'un doğumunun 100. yıl dönümünde Selçuk Üniversitesi tarafından adına bir hâtırâ kitabı yayımlanmıştır (bk. bibl.).

Eserleri. Telif: Üretme Yerleri ve Bocalar (Ankara 1943), **Laborantlara Bakteriyolojik Araştırmalar Kılavuzu** (Ankara 1947), **Aşılar Serumlar** (Ankara 1948), **Şânizâde Mehmet Ataullah** (Ankara 1951), **Türkiye'de Anatomi'nin Gelişmesi ve Teşrihçi Mazhar Paşa** (Ankara 1953), **XVIII. Yüzyıl Türk Hekimlerinden Bursalı Ali Münşi'nin İpecacuanha Monografisi** (Ankara 1954), **Türk Tıbbiyesininin 748. Yıldönümü Dolayısıyla Hekimbaşı Mustafa Behçet** (Ankara 1954), **Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıflarının Fihristi** (Ankara 1958), **Genel Tıp Tarihi** (Ankara 1959), **Atatürk Çağında Sağlık Hizmetleri ve Eğitiminde Gelişmeler** (Ankara 1964). **Neşir: Mecâlis-i Seb'a-yı Mevlânâ** (Mevlânâ'nın Yedi Öğüdü, trc. M. Hulusi, İstanbul 1937); **Mektûbât-ı Mevlânâ Celâleddin** (Mevlânâ'nın Mektupları, İstanbul 1937); **Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi** (İbn Bîbî'den trc. M. Nuri Gencosman, Ankara 1941); **Divân-ı Sultan Veled** (Ankara 1941); **Selçukî Devletleri Tarihi** (Kerîmüddin Aksarayî'den trc. M. Nuri Gencosman, Ankara 1943); **Târîh-i Âl-i Selçuk der Anatoli** (Anadolu Selçuklular Devleti Tarihi, anonim, tıpkıbasım ve T. trc. Ankara 1952); **Gülistan Tercümesi** (Sa'dî-i Şîrâzî'den trc. Seyf-i Sarâyî, Ankara 1954). **Tercüme: Hippocrate'in Aphorismaları** (Ch. Darremberg ve Br. de la Martiniere'den, Ankara 1962); **Ulu Arif Çelebi'nin Rubâileri** (metin ve tercüme, İstanbul 1949); **Mevlânâ Celâleddin** (Bedüzzaman Fûrûzanfer'den, Ankara 1963, 1986, 1990, 1997; Konya 2005); **Fransız Tıp Akademisine Göre Hazreti Muhammed "A. M."ın Şuuru Tamdır** (Ankara 1970); **Kur'an'da Tababet** (Karl Opitz'den, Ankara 1971; basılmış [25 adet] ve basılacak [55 adet] kitaplarının tam listesi için bk. *Uzluk Armağanı*, s. 157-174; makaleleri [264 adet] için bk. a.e., s. 77-89).

BİBLİYOGRAFYA :

İhsan Karaağaç, "Dr. F. Nâfiz Uzluk'un Yaşamı ve Tıp Tarihi-Deontoloji Öğretisinin Mevlevîlik Araştırmalarına Katkıları", *X. Milli Mevlânâ Kongresi, Tebliğler (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı)*, Konya 2003, II, 11-17; Aykut Kazancıgil, "Prof. Dr. F. Nâfiz Uzluk (1902-1974) Hayatı-Özellikleri", a.e., s. 65-89; Hasan Özönder, "Prof. Dr. F. Nâfiz Uzluk'un Mevlevî Kültüründeki Yeri ve Önemi", a.e., s. 111-125; Nâfiz Uzluk, "F. N. Uzluk'un Basılmış, Basılacak Kitapları", a.e., s. 157-174; Öztan Öncel, "Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk ve Tıp Tarihi", *Tıbbî Etik Yıllığı*, II, İstanbul 1992, s. 98-101; Eray Canberk, "Feridun Nâfiz Uzluk", *Bilim Tarihi*, sy. 5, İstanbul 1992, s. 28-30; Haşim Karpuz – Yakup Şafak, "Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi'ndeki Feridun Nâfiz Uzluk Arşivi", *Tıp Tarihi Araştırmaları*, sy. 11, İstanbul 2003, s. 74-77; Yakup Şafak, "Uzluk Kardeşlerin Mevlevîlik ve Çelebilik Yönleri", a.e., sy. 14 (2006), s. 178-182; "Uzluk, Feridun Nâfiz (1902-1974)", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara 2007, VIII, 443-444. HASAN ÖZÖNDER

UZRE (Benî Uzre)

(بنو عذرة)

Kudâa'ya mensup bir Arap kabilesi.

Kabilenin nesebi Uzre b. Sa'dü Hüzeym b. Zeyd b. Leys b. Sûd b. Eslem b. Hâfî (İlhâf, İlhâfî) b. Kudâa şeklindedir. Kudâa kabilesinin aynı adı taşıyan diğer bir kolunun nesebi ise Uzre b. Zeydüllât b. Rufeyde b. Sevr b. Kelb b. Vebere b. Tağlib b. Hulvân b. İmrân b. Hâfî şeklinde olup Zeyd b. Hârise bu kabiledendir. Uzre'nin meşhur kolları arasında Âmir, Kebîr, Kâhil ve Rifâa sayılabilir. Kabile mensupları Medine ile Suriye arasında tarım ve hayvancılığa elverişli topraklarda yerleşmişlerdi. Hicaz'ın kuzeyindeki Meşârifüşşam, Vâdiilkurâ ve Tebük, Uzre kabilesinin başlıca yerleşim merkezleriydi. Câhiliye devrinde Sa'dü Hüzeym'in kollarından Benî Zinne ve Benî Selâmân ile müttefik olan Uzre kabilesinin İslâm öncesi dönemi hakkında fazla bilgi yoktur. Bu durum, onların eyyâmü'l-Arab'la ilgili savaş menkıbelerinin ve o devirdeki Uzreli şairlerin azlığıyla açıklanabilir. Hz. Peygamber'in büyük dedesi Kusa'yın babası Kilâb b. Mürre ölünce annesi Fâtıma bint Sa'd, Benî Uzre'den Rebîa b. Harâm ile evlenmişti. Bir süre Benî Uzre yurdunda yaşayan Kusay, Mekke'ye hâkim olmak için Huzâa kabilesiyle mücadele ederken Benî Uzre ve müttefiklerinin desteğini almıştı. Evs ve Hazrec'in anneleri Kayle bint Kâhil de Benî Uzre'ye mensuptu. Benî Uzre'nin Şems ve Hümâm adlı putlara taptığı rivayet edilir. Suriye'